ויגש ג

א. בפסוק[1] „ויאמר אנכי הא־ל אלקי אביך אל תירא מרדה מצרימה כי לגוי גדול אשימך שם" מעתיק רש"י התיבות „אל תירא מרדה מצרימה" ומפרש „לפי שהי' מיצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ".

בפירושו זה מחדש רש"י שני ענינים (לגבי פשטות משמעות הכתוב):

(א) בכתוב נאמר „אל תירא", ורש"י משנה וכותב „לפי שהי' מיצר" — והרי „ירא" ו„מיצר" הם שני הרגשים שונים (אף שיש בהם צד השווה).

[וכדמצינו בכתוב לעיל[2] „ויירא יעקב מאד ויצר לו", ובתרגום שם „ודחיל . . ועקת", כלומר: „יראה" היא רגש של דאגה[3] ממאורע בעתיד שאפשר שיזיק לו; ו„מיצר" מורה על רגש של דוחק וצער ועגמת נפש[4], ומתאים גם בקשר לצרה ודאית שבהווה[5] או שבעבר].

(ב) בכתוב מפורש „(אל תירא) מרדה מצרימה", ואילו רש"י משנה וכותב „על שנזקק לצאת לחוצה לארץ", היינו יראתו היתה (לא מהירידה למצרים, המפורשת בקרא, כ"א) מהיציאה מן הארץ, ואין הפרש לאיזה מקום הוא יוצא, למצרים או לארץ אחרת.

וי"ל ששני השינויים תלויים זב"ז: הירידה למצרים (לארץ חדשה בכלל, ובפרט למצרים, וכדלקמן סעיף ב) מ־עוררת היראה (ודאגה); והיציאה מא"י (לחוצה לארץ) אינה מעוררת יראה, אלא צער („הי' מיצר").

אבל צ"ע: מנ"ל לרש"י להוציא את הכתוב מפשוטו?

ב. מקורו של פרש"י זה הוא (לכאו־רה) בפרקי דר"א[6], וז"ל: „שמע יעקב על יוסף שהוא חי והי' מהרהר בלבו ואמר איך אעזוב ארץ אבותי ואת ארץ מולדתי ואת ארץ ששכינתו של הקב"ה בתוכה ואלך אל ארץ בני חם[7] בארץ שאין יראת שמים ביניהם".

ותמוה מאד:

הרי גם הפדר"א (בפירושו ש(הוא גם) ע"ד הדרש) לא הסתפק בחשש היציאה מהארץ לחוד — שהי' יעקב „מהרהר כו' איך אעזוב ארץ אבותי כו'" — אלא ממשיך שהרהר ודאג גם על מקום הלי־כתו „ואלך אל ארץ בני חם בארץ שאין יראת שמים ביניהם"[8], והיינו בהתאם

---

1) פרשתנו מו, ג.

2) וישלח לב, ח.

3) ורש"י רגיל להשתמש בלשון דואג דאגה בפירוש לשון „תירא" בכתוב — ראה לדוגמא: לך טו, א. וראה רש"י ס"פ עקב. וראה בס' השרשים ל־הרד"ק מע' דאג.

4) ראה פרש"י משפטים כג, כב. וראה שופטים ב, טו וברד"ק שם.

5) וי"ל שזהו גם תוכן פרש"י וישלח שם: ויירא שמא יהרג ויצר לו אם יהרוג הוא את אחרים — דהיראה היא מההיזק שאפשר שיארע לו, „שמא יהרג"; משא"כ בהחשש ד„יהרוג הוא את אחרים" העיקר הוא הצער שיצטרך להרוג כו'.

6) רפל"ט. הובא גם ביל"ש פרשתנו עה"פ.

7) שהכוונה לארץ מצרים, וכמ"ש (תהלים קה, כג — הובא בפרש"י לך טו, יג (בסופו)) ויבא ישראל מצרים ויעקב גר בארץ חם.

8) בילקוט פרשתנו עה"פ: ואלך לי אל ארץ

למפורש בקרא שיעקב ירא „מרדה מצרימה":

ודוקא רש"י, שלא בא לפרש אלא פשוטו של מקרא, לא הזכיר כלל מ־דאגתו לרדת מצרימה, כ"א אך ורק ה־צער כו' על היציאה (מן הארץ) לחו"ל!

[ואין לתרץ דהחשש „שאין יראת שמים ביניהם (בארץ מצרים)" אינו ע"פ פשוטו של מקרא — כי כבר מצינו לעיל דוגמתו בנוגע למצרים בפשש"מ: על דברי פרעה לאברהם[9] „הנה אשתך קח ולך" פירש"י „לא כאבימלך שאמר לו[10] הנה ארצי לפניך אלא אמר לו לך ואל תעמוד שהמצרים שטופי זמה הם"[11].

זאת ועוד: לפי פרש"י צ"ע, איך מתיישב המשך הכתוב, שהקב"ה הסיר את צערו של יעקב ע"י שהבטיח לו „כי לגוי גדול אשימך שם":

לפי הפרקי דר"א הנ"ל שיעקב הי' ירא לירד למצרים מפני שאין יראת שמים ביניהם וחשש שלא יתערבו בניו בין המצרים[12] וילמדו ממעשיהם כו'[13], מובן, שכאשר אמר לו הקב"ה „לגוי גדול אשימך שם" נחה דעתו, כי בזה הבטיח לו שלא יתערבו ביניהם.

אבל לפי פרש"י, שיעקב הי' מיצר על שנזקק לצאת לחו"ל — אינו מובן: איך הופג צערו זה של יעקב ע"י ה־הבטחה „כי לגוי גדול גו'", שאינה שוללת לכאורה סיבת צערו?

ג. לכאורה יש לבאר, דהטעם לכך שרש"י אינו מפרש שיראתו של יעקב לרדת מצרימה היתה מחמת העדר יראת שמים ביניהם כו' — הוא:

כשאמר יוסף לאחיו[14]: „מהרו ועלו אל אבי ואמרתם אליו גו' רדה אלי גו' והיית קרוב אלי אתה ובניך ובני בניך גו' כי עוד חמש שנים רעב", הודיע ל־יעקב שיקבע עבורו מקום מיוחד ב־מצרים לגור שם — „וישבת בארץ גושן גו' וכלכלתי אותך שם". דפשטות ה־משמעות[15] שיהי' להם מקום לגור בפני עצמם[16].

[וכפי שהי' בפועל — ע"פ פשוטו ש"מ[17] „והפליתי ביום ההוא את ארץ גושן אשר עמי עומד עלי"", „בארץ גושן אשר שם בני ישראל"[18], היינו שגרו

טמאה", אל תוך ערלים בני חם"" שאין יראת שמים ביניהם. אבל (אפילו את"ל ש„אל ארץ טמאה" ה־כוונה לחו"ל בכללי"""). ודוחק — הרי) גם שם ממשיך „אל . . בני חם שאין יראת שמים ביניהם", שקאי על מצרים.

9) לך יב, יט.

10) וירא כ, טו.

11) אף שגם בנוגע ל(אבימלך ו)פלשתים נאמר אין יראת אלקים במקום הזה (וירא כ, יא). ולהעיר מרד"ל לפדר"א שם אות ד.

---

12) ראה זח"א רכב, א: בשעתא דהוה נחית יעקב למצרים הוה דחיל הוה אמר דלמא ח"ו ישתצון בני ביני עממיא. ועד"ז בזח"ב נג, א.

13) להעיר גם מספורנו עה"פ כאן.

14) פרשתנו מה, ט־יא.

15) וכדברי פרעה „ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים" — ארץ גושן (שם, יח ובפרש"י).

16) אף שכשהיו מתי מספר (וישלח לד, ל) הי' מעלה בשבילם „ואתנו תשבו" (שם לד, י).

17) וארא ח, יח.

18) שם ט, כו.

*) ועד"ז הוא בפרקי דר"א דפוס ונצ' שנת דש. ובפדר"א הוצאת מקור (ירושלים, תשל"ב) הביא עד"ז מכת"י פדר"א.

**) כ"ה בילש"י ע"פ כת"י (ירושלים, חשל"ג). וכן הובא בילקוט ראובני כאן. ובילש"י לפנינו ליתא „בני חם".

***) אבל בפדר"א הנ"ל בשוה"ג הא' הובאה גירסא שבו מפורש „ארץ טמאה כארץ מצרים".

אפילו בארץ מיוחדת, ולא היו מעורבים עם המצרים[19].

ולכן מובן בפשטות שאין מקום לירא מהנהגת המצרים, מאחר שלא יגורו עמם יחדיו כי אם בארץ שלהם, ארץ גושן.

אבל דוחק גדול לומר שזה מכריח להוציא את הכתוב מידי פשוטו (ולפרש דמש"נ „אל תירא מרדה מצרימה" אין הכוונה לדאגה על הירידה למצרים כ"א שהי' מיצר על היציאה מא"י לחו"ל),

כי הגם שאין לדמות מצבם של יעקב ובניו — שבעים נפש ויותר — במצרים למצבם של אברהם ושרה בירידתן למצרים (עד שהוצרך פרעה לשלחם מ־שם), מאחר שיעקב ובניו ישבו בארץ גושן — מכל מקום, מובן בפשטות, שה־ירידה לארץ מצרים, שאנשי' מפורסמים בהנהגתם הגרועה ביותר היפך בתכלית מירא שמים[20] [הן בג"ע, שטופי זמה כנ"ל, והן בע"ז „בעירא . . דחלין לי'"[21] ועוד], יש בה לעורר דאגתו ויראתו של יעקב.

ואעפ"כ מוציא רש"י את הכתוב מ־פשוטו, ומפרש שיעקב הי' מיצר על היציאה מא"י לחו"ל!

ד. כמה ממפרשי המקרא[22] ביארו ש־„הי'[23] יעקב מתירא ואומר עכשיו שאני יורד למצרים קרבו הימים שנאמר לזקני גזירת שעבוד ועינוי על זרעי בארץ לא להם", וכמ"ש בתיב"ע[24] „לא תדחל מל־מיחות למצרים על עיסק שעבודא די פסקית עם אברהם". והיינו שהיראה היתה על התחלת קיום גזירת „ועבדום וענו אותם"[25] בישראל.

ולכאורה, גם פירוש זה מתאים יותר לדרך הפשט — מפירושו של רש"י, כי לפי פירש"י חששו של יעקב הי' רק ענין פרטי, הנוגע לו בלבד (על שנזקק לצאת לחו"ל): משא"כ לפי פירוש זה הי' כאן חשש כללי, בשייכות לעם ישראל (זרע יעקב) בכללותו.

[וגם המשך הכתוב „כי לגוי גדול אשימך שם" מתיישב יותר לפי פירוש זה, כמ"ש החזקוני „אמר לו הקב"ה אל תירא מרדה מצרימה אם לאביך הזהרתי באתי לך להבטיחך אם קרבו ימי שעבוד ועינוי גם קרבה הברכה שברכתי את זקנך ואעשך לגוי גדול[26] היינו כי לגוי גדול אשימך שם", כלומר: ההבטחה „לגוי גדול אשימך שם" יש לה קשר ושייכות לקיום ברית בין הבתרים].

מדוע א"כ לא פרש"י שיעקב ירא מקיום גזירת בין הבתרים? והרי לפי פרש"י לעיל עה"פ[27] „ותחי רוח יעקב" — „שרתה עליו שכינה שפירשה ממנו", מסתבר לומר, שיעקב ידע שהירידה ל־

19) ולהעיר מפרש"י פרשתנו מז, כא.

20) ראה פרש"י אחרי (יח, ג) מגיד שמעשיהם של מצרים כו'* מקולקלים מכל האומות ואותו מקום שישבו בו ישראל מקולקל מן הכל.

21) ת"א מקץ מג, לב צוין בפרש"י שם. וראה פרשתנו מו, לד ובפרש"י. ועוד.

*) דמש"כ רש"י שם „ושל כנענים" י"ל שאין הכוונה לכנענים שבימי האבות כ"א כנענים שבזמן ביאתם לארץ, כהמשך הכתוב כמעשה ארץ כנען אשר אני מביא אתכם שמה. וכמ"ש רש"י בד"ה שלאח"ז.

22) ראה רמב"ן פרשתנו מו, א־ב. חזקוני (הובא בצידה לדרך) כאן. אוה"ח. וראה גם מדרש שכל טוב כאן. ועוד.

23) ל' החזקוני.

24) עה"פ. ולהעיר מזהר שבהערה 12.

25) לך טו, יג.

26) ר"פ לך.

27) פרשתנו מה, כז.

מצרים היא התחלת קיומה של גזירת בין הבתרים.

[לכאורה הי' אפ"ל שפירוש זה קשה לאומרו, לפשש"מ, בלשון "אל תירא", מאחר שאין זה משנה את הידוע לו שזהו קיום גזירת הקב"ה. אבל אין זה תירוץ מספיק, שהרי רש"י הי' יכול לפרש (כמו שהוא מפרש בלאה"כ, כנ"ל) שיעקב הי' מיצר ע"ז שמעתה מתחיל זמן של "ועבדום וענו אותם". וכמובן, דגם כאשר יודעים שהגזירה היא רצונו של הקב"ה, בכ"ז ה"ז ענין המעורר צער].

ה. וי"ל הביאור בזה:

בפסוקים שלפנ"ז מסופר כבר ע"ד החלטתו של יעקב לרדת למצרים: "ויאמר[28] ישראל רב עוד יוסף בני חי אלכה ואראנו בטרם אמות"; ועוד יותר – שכבר התחיל לרדת "ויסע ישראל וכל אשר לו גו"[29] – ומכיון שכן תמוה, מהו תוכנה של אמירה זו "אל תירא מרדה גו'", שמשמעה שיעקב הי' עדיין בספק ומפחד לירד למצרים[30]? אמירה זו היתה מתאימה לפני החלטתו לירד למצרים[31], ועכ"פ קודם שהתחיל לירד בפועל.

ולכן מפרש רש"י ש"אל תירא מרדה מצרימה" אין פירושו שהי' ירא ומפחד להתחיל, אלא "לפי שהי' מיצר על שנזקק לצאת כו'", היינו שהי' מצטער על הפעולה שהי' עושה בפועל.

אמנם אינו מובן:

מדוע נתעכבה הבטחה זו ד"אל תירא מרדה גו'", שבאה להפיג צערו, עד לאחרי ש(נסע ממקומו, ו)הגיע לבאר שבע – ובמילא כל הזמן ההוא הי' יעקב בצער[32]?

ועכצ"ל שכאן (בבאר שבע) נתחדש איזה ענין, שבגללו הוצרך אז יעקב ל"נחמתו" של הקב"ה בהבטחתו אל תירא גו'. ולכן מפרש רש"י שהי' מיצר על שנזקק לצאת לחוצה לארץ, ולא על הירידה למצרים בפרט.

והביאור בזה:

באר שבע היא מקום הגבול[33] – ה־עיר האחרונה בדרומה של א"י, שממנה יוצאים לחו"ל. ולכן אע"פ שהליכתו מתחילה היתה ע"מ לצאת מהארץ ולרדת למצרים, ונסיעתו זו היתה מתוך שמחה וכו', כמ"ש[34] "ויאמר ישראל רב עוד

---

28) מה, כח.

29) מו, א.

30) ראה אברבנאל כאן השאלה הי"ז.

31) ברד"ל (לפדר"א שם אות א) דזה שהסכים כבר לילך מקודם שאמר אלכה ואראנו היינו שילך רק לראותו ולשוב לא"י מיד, וכיון שנאמר לו אל תירא אז הוא שכתוב ויקם יעקב וגו' וישאו וגו' בעגלות וגו' ויקחו את מקניהם וגו'.

אבל צ"ע דהרי נאמר כבר לפנ"ז "ויסע ישראל וכל אשר לו ויבא בארה שבע גו'". ודוחק גדול לומר שהכוונה ב"וכל אשר לו" היינו רק מה ששייך ליעקב ולא לכל משפחתו.

32) לכאורה י"ל (ע"ד מ"ש הרמב"ן שם. וראה מדרש לקח טוב שם. ועוד) שמאמר הא־ל בא אליו לאחר ש"ויזבח זבחים לאלקי אביו יצחק" (מו, א). אבל את"ל שהקרבתו היתה בשביל שיתגלה אליו ה' הו"ל לזבוח הזבחים לפני נסיעתו לבאר שבע. ולכ־אורה דוחק לומר בפשש"מ, דהי' זה מחמת חשיבות העיר באר שבע אצל יעקב דשם נאמר ליצחק אל תירא ושם נתברך (תולדות כו, כג ואילך) – כי הו"ל לרש"י לפרש זה. וראה בהנסמן בהערה הבאה.

33) ראה יפה תואר (השלם) לב"ר פס"ח, ו (ה). וראה שם לב"ר פרשתנו פצ"ד, ד. מדרש הגדול פרשתנו (מו, א). – אבל בנזר הקודש (השלם) לב"ר פרשתנו שם, שבאר שבע היא על גבול צפוני של א"י ואינה על הדרך למצרים (וראה גם פי' מהרז"ו שם). וצ"ע. ואכ"מ.

34) מה, כח. וראה פרש"י עה"פ.

יוסף בני חי אלכה וראנו בטרם אמות" – אעפ"כ כאשר הגיע לגבול א"י, ב־עמדו לצאת לחו"ל בפועל – הי' מיצר ומצטער על הבפועל, שנזקק לצאת לחוצה לארץ בפועל.

ואף שמיד בצאתו ממקומו (מחברון) ידע שהוא עתיד לצאת מן הארץ – מ"מ, אינו דומה הצער ע"י הידיעה שסופו לצאת, להצער בעמדו לצאת בפו"מ, וכ־נראה במוחש.

[ע"ד דברי ריב"ק שהובאו בפרש"י לעיל[35] – "שהקב"ה רואה את הנולד . . נולד לך בן זכר מימיך . . שמחתי ושי־מחתי את הכל . . ולא היית יודע שסופו למות . . בשעת חדותא חדותא"].

ו. אמנם עפ"ז גדלה התמי' עוד יותר – מהו ההמשך "כי לגוי גדול אשימך שם":

מאחר שבירידתו למצרים לא הי' יעקב מתייירא פן יתערבו בניו בגוים וכיו"ב, אלא הצטער על שהי' נזקק לצאת לחוצה לארץ, א"כ מה תועיל הבטחה זו – "כי לגוי גדול אשימך שם" – להפיג צערו על יציאתו לחו"ל, כנ"ל?

ויובן זה בהקדם ביאור הטעם וה־סיבה לצערו של יעקב על שהי' נזקק לצאת לחו"ל – דלכאורה אינו מובן: כשהלך יעקב לחרן, אל בית לבן, לא נאמר[36] שהי' מיצר על שנזקק לצאת לחו"ל[37]?

וליתר ביאור:

כבר נתבאר במק"א[38] שבפשוטו של מקרא לא מצינו שהאבות היו זהירים מלצאת מא"י לחו"ל. דעם היות שהאבות קיימו כל התורה כולה עד שלא ניתנה[39], וכמפורש בפרש"י[40] בנוגע לאברהם ש־קיים גם גזירות ושבותין דרבנן – מ"מ לא היו נזהרין באיסור יציאה מן ה־ארץ[41].

וטעם הדבר, כי (ע"ד הפשט) בזמן האבות לא היתה א"י מובדלת עדיין בקדושתה משאר הארצות[42], ויתירה מזו – בזמנם לא הי' שינוי עדיין גם בבעלות הארץ (שתהי' בבעלות עם ישראל).

ומה שפרש"י ציווי השם ליצחק[43] "אל תרד מצרימה – שאתה עולה תמימה ואין חוצה לארץ כדאי לך", הרי: א) הי' זה רק אצל יצחק שהי' "עולה תמימה",

---

35) בראשית ו, ו (מב"ר ס"פ כו).

36) בפששמ"מ. משא"כ במדרש ב"ר פס"ח שם.

37) כפשוטו י"ל, דהליכת יעקב לחרן היתה רק למשך זמן לא ע"מ להשתקע שם (וגם ע"ז ביקש יעקב שמירת הקב"ה כו' – ויצא כח, כ ואילך), ועד"ז בהליכת אברהם למצרים כאשר הי' הרעב בארץ (לך יב, י), וכן כאשר הי' בדעתו של יצחק לרדת למצרים (רש"י תולדות כו, ב), משא"כ כאן שהלך למצרים ע"מ להשתקע שם, לכן דוקא כאן הי' מיצר.

אבל צ"ע דאת"ל דגם בימי האבות אין מקום לצאת מהארץ וגם בימי הרעב שמותר לצאת הרי אינה מדת חסידות (רמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ט ובכס"מ שם), הרי מקום להיות בצער ע"ז שהוזקקו לצאת אף שזהו בהיתר. ולהעיר שע"פ פרש"י בא (יב, מ) נמצא שאברהם יצא מן הארץ גם לפני הרעב (ולאחרי ברית בין הבתרים – ראה לקו"ש חט"ו ע' 202 הערה 17, 23). וראה הנסמן בהערה הבאה.

38) לקו"ש שם ע' 201 ואילך. חכ"ה ע' 152 ואילך. ועוד.

39) פרש"י תולדות כו, ה (באברהם). שם כו, יב. כז, ג. ט (ביצחק). וישלח לב, ה (ביעקב). וראה לקמן ע' 243.

40) תולדות כו, ה.

41) כי נוסף ע"ז שאברהם יצא גם לא בימי ה־רעב (ראה הערה 37 בסופה) גם היציאה בימי הרעב אינה מדת חסידות, כבהערה הנ"ל.

42) ראה מכילתא בתחלתה.

43) תולדות כו, ב.

ב) גם בזה מדייק רש"י (ולא כתב שהי' אסור לצאת מהארץ[44] וכיו"ב, אלא) "שאין חו"ל כדאי לך".

וי"ל: ההפרש בין א"י לחו"ל בזמן ה־אבות (גם אצל יצחק) לא הי' מפני ש־היתה קדושה בהחפצא של הארץ גופא, כ"א רק לפי ששם (בא") פעל אברהם שהקב"ה הוא "אלקי השמים ואלקי ה־ארץ" — "הרגלתיו בפי הבריות", משא"כ בחו"ל שהקב"ה הי' רק בבחינת "אלקי השמים" ולא "אלקי הארץ" — "שלא היו באי עולם מכירים בו ושמו לא הי' רגיל בארץ"[45] (בחו"ל).

[ובזה מובן גם דיוק לשונו של רש"י כאן גבי יעקב "שהי' מיצר על שנזקק לצאת לחו"ל" (ולא — לצאת מן הארץ) — וע"ד לשונו גבי יצחק "אין חו"ל כדאי לך" — כי בזמן האבות עדיין לא היתה קדושה בארץ שבגללה יהי' חיוב ל־השאר בארץ].

וע"פ כ"ז טעמא בעי — אמאי הי' יעקב מיצר על שנזקק לצאת לחו"ל (שפשטות הלשון מורה שהי' מיצר על היציאה למקום שהוא חוץ לא"י — ולא על שנזקק ללכת לארץ זרה כו').

והביאור בזה:

מצבו של יעקב אז הי' שונה ממצבו בעת יציאתו לבית לבן (וכן ממצבם של אברהם ויצחק בעת יציאתם לחו"ל) בזה, שבעת יציאה זו כבר היו שבעים נפש מלבד נשי בניו[46], והרי זה התחלת בני ישראל כעם בפ"ע. דלכאורה המקום ש־להם והמוכשר — הוא ארץ כנען, ארץ מגורי אביו, הארץ שהובטחה לכאו"א משלשת האבות, ובה יהי' לגוי גדול, כהבטחת הקב"ה לאברהם "ואעשך לגוי גדול" — בא"י דוקא[47].

ולכן דוקא ביציאה זו הי' מיצר על שנזקק לצאת לחו"ל, מאחר שמקומם של "נפש בית יעקב" הי' צ"ל (לדעתו) בארץ כנען; וע"ז נענה "כי לגוי גדול אשימך שם" — דאדרבה, ה"גוי גדול" דעם ישר־אל יושג דוקא "שם", בחו"ל[48].

ז. מיינה של תורה שבפירוש רש"י:

סו"ס צריך ביאור, לכאורה: מכיון שהכוונה בהבטחת הקב"ה (לפי רש"י) היא להסיר צערו של יעקב (מה ש"הי' מיצר"), מדוע נאמר בה "אל תירא"?

ויש לומר — ע"ד הרמז — שאמירת "אל תירא גו'" בא להסיר רק יראתו ו־פחדו של יעקב מהירידה למצרים, אבל לא זה ש"הי' מיצר על שנזקק לצאת לחו"ל", כי רגש הצער על היציאה ל־חו"ל אין להסירו, ואדרבה: צער זה הוא הוא המבטל את הטעם והענין הגורם היראה מהירידה למצרים.

וזהו גם הרמז בלשון רש"י "אל תירא מרדה מצרימה — לפי שהי' (יעקב) מיצר כו'": "לפי" הוא נתינת טעם, כלומר: מדוע אין לו ליעקב להתייירא מהירידה מצרימה — לפי שהי' מיצר על שנזקק לצאת לחו"ל.

ביאור הענין:

דברי הקב"ה ליעקב בירידתו לגלות מצרים ("אל תירא גו'") ענינם — הוראה

---

44) ע"ד שנאמר בב"ר פס"ד, ג — ראה ב־ארוכה לקו"ש חט"ו שם.

45) פרש"י ח"ש כד, ז.

46) פרשתנו מו, כו־ז.

47) פרש"י לך טז, ג.

48) אבל דברי השם לאברהם "ואעשך לגוי גדול" בא"י דוקא, אין הכוונה לעם ישראל בכלל, כ"א רק שכאן (בחו"ל) אי אתה זוכה לבנים, כפרש"י ר"פ לך.

(גם) לבניו בכל הדורות והמקומות ב־היותם בגולה, שהרגש והיחס להגלות צ״ל בשתי תנועות הפכיות:

מחד גיסא על כאו״א מבנ״י לדעת שאין להם לירא ולפחד מהגלות, כי מ־כיון ש„לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל . . אבינו מלכנו ית׳ הגלנו מאדמתנו ו־שלחנו בגלות״[49], הרי מובן שניתנו לנו כל הכחות הדרושים להתגבר על כל המניעות והעיכובים כו׳ שבזמן הגלות ולעבוד עבודתו ית׳ כדבעי. ויתירה מזו — דוקא על ידי העבודה בגלות, מבלי להתחשב בכל ההעלמות וההסתרים על קיום התומ״צ והמלעיגים כו׳, באה לידי גילוי גדלותם ותוקפם של בנ״י — „לגוי גדול אשימך שם״ (כמבואר בכ״מ[50]).

אמנם מאידך, ביחד עם שלילת ה־יראה מן הגלות, צריכים להרגיש את ה„מיצר״ וצער של הגלות — היינו שה־יחס למצב הגלות לא יהי׳ ח״ו ברגש של שלוה ומנוחה, אלא, אדרבה — בתנועה של צער תמידי ע״ז שבנ״י אינם נמצאים במקומם האמיתי — כ״א כבנים שגלו מעל שולחן אביהם[51]: ולא רק הבנים וכנס״י נמצאים בגלות ובשבי׳ כו׳, אלא כדברי ה׳ ליעקב „אנכי ארד עמך מצרימה״[52], שכינתא בגלותא.

ושני הרגשים אלו — העדר היראה מן הגלות והרגשת צער הגלות — תלויים זה בזה: כח זה באדם, להתרומם למעלה מן הגלות עד שלא ייירא ויפחד ממנו, בא ונמשך מההרגש וההכרה שאין הגלות מקומו האמיתי, והוא מצטער על המצאו בגלות ומשתוקק תמיד לצאת ממצב ה־גלות ולשוב למקומו האמיתי. והש־תוקקות זו גופא מגבי׳ אותו למעלה מן הגלות, עד שאין לו שום יראה ופחד מההעלמות והסתרים שבגלות.

וזוהי ההוראה למעשה מפירוש רש״י זה: אם בתחילת ירידת יעקב למצרים הי׳ מצטער על שנזקק לצאת לחו״ל, עאכו״כ שצריך האדם להצטער על מיצר הגלות בזמננו אנו, לאחרי כל ה־צרות שעברו על כלל ישראל במשך זמן הגלות, עד לזמננו עתה, בדרא דעקבתא דמשיחא:

וצער זה (ש„מיצר״ לו) צריך כ״א מישראל לבטא ולגלות ע״י צעקתו ל־הקב״ה „עד מתי קץ הפלאות״[53], „עד מתי גו׳ יחרף צר״[54], ולדרוש וכו׳ את ה־גאולה מהקב״ה, כמדובר פעמים רבות[55] ממדרשי חז״ל, ומדברי הפוסקים הרא־שונים והאחרונים אשר מפיהם אנו חיים,

וצעקה ודרישה זו עצמה מזרזת ו־מקרבת עוד יותר את הגאולה האמיתית והשלימה על ידי משיח צדקנו, „ואנכי אעלך גם עלה״[52], במהרה בימינו ממש.

(משיחות ש״פ ויגש תשמ״ו)

---

49) לקו״ד ח״ד תרצב, א. סה״מ תרפ״ז ע׳ קצו.

50) ראה ד״ה אין הקב״ה בא בטרוניא (סה״מ תרמ״ח ע׳ קפו. סה״מ תרפ״ה ע׳ רנז. סה״מ אידיש בתחלתו). ד״ה אני ישנה תש״ט. ובכ״מ.

51) ברכות ג, סע״א.

52) פרשתנו מו, ד.

53) דניאל יב, ו.

54) תהלים עד, י.

55) ראה לעיל ע׳ 2־181. ושו״נ.